

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2025, 25(1): 1-11, doi: 10.11616/asbi.1453267

Yerel Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Önemi: Batman İli Örneği*

The Importance of Social Capital in Local Economic Development: The Case of Batman

Mahmut Cem ORTABOY¹ ID, Mücahit ÇAYIN² ID

Geliş Tarihi (Received): 15.03.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 11.12.2024

Yayın Tarihi (Published): 25.03.2025

Öz: Son dönemlerde birçok disiplinde olduğu gibi ekonomi alanında da üzerinde ampirik olarak durulan konulardan biri sosyal sermayedir. Özellikle sosyal sermayenin ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmayla ilişkisine yönelik ampirik çalışmalar literatürde hızla artmakta ve bu çalışmaların birçoğu sosyal sermayenin ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma süreçlerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada da sosyal sermayenin yerel ekonomik kalkınmaya olan etkisi Batman'daki işletmeler özelinde ortaya konulmuştur. Çalışmanın verileri Batman'daki 411 firmadan anket yöntemiyle toplanmış ve analiz edilmiştir. Analiz bulguları Batman'da sosyal sermaye göstergeleri olan güven, normlar ve sosyal ağların orta düzeyde olduğunu ve bu göstergeler ile yerel ekonomik kalkınma arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Regresyon analizi bulguları ise her üç sosyal sermaye göstergesinin yerel ekonomik kalkınmayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Ekonomik Kalkınma, Sosyal Sermaye, Regresyon Analizi

&

Abstract: Social capital is one of the issues that have been empirically emphasized recently in the field of economics, as in many disciplines. Especially empirical studies on the relationship between social capital, economic growth and economic development are increasing rapidly in the literature. Many of these empirical studies show that social capital is effective in economic growth and economic development processes. In this research, the effect of social capital on local economic development has been revealed in particular to companies in Batman. The data of the study were collected and analyzed by survey method from 411 companies in Batman. The findings of the analysis revealed that trust, norms and social networks, which are social capital indicators, are at a moderate level and there is a positive relationship between these indicators and local economic development. The results of the regression analysis showed that all three social capital indicators had a statistically significant and positive effect on local economic development.

Keywords: Local Economic Development, Social Capital, Regression Analysis

Atf/Cite as: Ortabay, M. C., Çayın, M. (2025). Yerel Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Önemi: Batman İli Örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 1-11. doi: 10.11616/asbi.1453267

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

* Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında ilk yazarın bitirmiş olduğu "Sosyal Sermaye ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Batman İşletmeleri Özelinde Bir Analiz" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ İktisat Bilim Uzmanı, Mahmut Cem Ortabay, mahmut.ortabay@hotmail.com.

² Doç. Dr., Mücahit Çayın, Batman Üniversitesi, mucahit.cayin@batman.edu.tr. (Sorumlu Yazar)

1. Giriş

Tanımı üzerinde henüz tam uzlaşa sağlanamamış olan sosyal sermaye, genel anlamda bireyler, toplumlar ve ülkeler arası sosyal ilişkilere vurgu yapmaktadır. Bu sermaye türü, özellikle son yıllarda sosyoloji, eğitim ve siyaset gibi birçok disiplinde çokça araştırma konusu olduğu gibi ekonomi biliminde de etkileri bağlamında birçok yönden araştırılmaktadır. Nitekim sosyal sermayenin temelde ülkelerin ulusal veya bölgesel kalkınma süreçlerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışmalar günden güne artmaktadır. Bu çalışmalar genel anlamda sosyal sermayenin ülkelerin ulusal veya bölgesel kalkınma süreçlerinde önemli ölçüde etkili olduğunu göstermektedir (Ortaboy, 2022:1).

Sosyal sermayeyi ilk defa dile getiren Hanifan (1916) onu tanımlarken birey ve toplumlar arası ilişkilere vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre kişi, toplumdan soyutlandığında ya da sadece aile üyeleri ile görüştüğünde onun toplumsal yönü zayıf kalabilir. Dolayısı ile kişi sadece aile üyeleri ile değil, örneğin komşusu ile bu komşular da diğer komşular ile iletişime geçebilse toplumdaki sosyal ihtiyaçlar daha kolay bir şekilde karşılanabilir (Hanifan, 1916: 130). Tek bir tanımı olmayan sosyal sermaye; öz olarak en az iki kişi arasında oluşan ve güven üzerine inşa edilen iletişim şeklinde ifade edilmektedir. Sosyal sermaye geniş anlamda ise, toplumdaki kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve kişiler arasındaki eş güdümü sağlayacak norm, güven ve iletişim ağının tümü olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal sermaye ekonomik açıdan da ele alınmakta ve bu bağlamda toplumdaki fert ve kurumlar arasındaki güven esasına dayanan ilişkilerin gerek üretimi ve gerekse ekonomik verimliliği etkilemesi şeklinde değerlendirilmektedir (Karagöl ve Masca, 2005: 38-39). Sosyal sermaye kavramına büyük katkı sağlayan Coleman (1988) ise kavramı, sosyal çevrede oluşan güven ve yaptırım gerektiren normlar üzerinden tanımlamaktadır (Coleman, 1988:119).

Tanımında oluşmayan tam uzlaşa, sosyal sermayenin ölçülmesinde de kendini göstermektedir. Diğer bir deyişle sosyal sermayenin ölçümü için standart ya da net bir yöntemin olmadığı söylenebilir (Aydın, 2016, s.44). Standardize olmayan bu ölçüm, sosyal sermayenin somut ve kolay ölçülebilen bir olgu olmadığından kaynaklanmaktadır. Kavramın hem soyut hem de çok yönlü olması sebebiyle ölçülmesinde birçok değişken gerekebilir. Zira sosyal sermaye, somut değerde olan diğer bazı sermaye türlerinden farklı olarak sosyal, hukuksal ve siyasal gibi birçok farklı alanlardaki değişkenleri/faktörleri de kapsamaktadır (Kutluay-Tutar vd., 2020:757). Ölçümündeki zorlukla birlikte literatürde sosyal sermaye temel olarak güven, normlar ve sosyal ağlar altındaki bazı faktörler/değişkenler ile ölçülmekte ve çalışma konusu olmaktadır (Ortaboy, 2022:1-2).

Her ne kadar tanımı üzerinde tam uzlaşa sağlanmamışsa da sosyal sermayenin, ekonomik kalkınmayı pozitif etkilediğine ilişkin literatürde birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Sosyal sermaye, özellikle suç oranlarını düşürmesi, eğitim kalitesini artırması, ekonomik büyümeyi hızlandırması ve bunun adil bölüşümünün sağlanması, yolsuzlukları önlemesi ve işlem maliyetlerini azaltması yoluyla kalkınma sürecinde pozitif etkide bulunabilmektedir (Akçay, 2005:217). Esasında sosyal sermaye, hem direkt hem de dolaylı yönden kalkınmayı etkileyebilmektedir. Zira bu sermaye, işlem maliyetlerini azaltarak ya da bu maliyetleri artıran faktörleri engelleyerek ekonomik kalkınmada direkt etkili olabilmektedir. Çünkü güven ve iletişimin yüksek olduğu toplumlarda gerek zaman ve emek gerekse sermaye israfı daha az olacaktır. Güvenin yüksek olduğu bu toplumlarda, üretim maliyetlerini ve çevre kirliliğini artıran negatif dışsallıklar azalacaktır. Yüksek sosyal sermaye ile toplumlardaki suç oranları azalacak ve bu nedenle iç güvenliğe ilişkin harcamalar düşecektir. Bunların yanı sıra sosyal sermaye üretim kaynaklarını daha verimli ve rasyonel kullanılmasını sağlayarak ekonomik kalkınmayı dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Diğer bir deyişle yolsuzlukların ve bürokratik engellerin olmaması ya da az olması, politik istikrarın, insan haklarının ve demokratik bir sistemin olması kaynakların daha rasyonel ve daha etkin kullanımını sağlayacaktır. İlaveten sosyal sermaye (sadece güven olarak alınsa bile) firmalar açısından da önem ihtiva etmektedir. Nitekim yeteri güvenin olmadığı toplumlarda firmalar kurumsallaşma yönünden geri kalmakta ve daha çok aile şirketi niteliğini taşımaktadır. Bu firmalar, küresel çapta belli bir güce ulaşamadıkları için uluslararası alanda rekabet edememektedir. Böylece ülke ekonomileri kayba uğramaktadır (Karagöl ve Masca, 2005:41-42). Yüksek sosyal sermaye durumunda ise firmaların

yönetilmesi daha profesyonel hâle gelmekte ve zor dönemlerde firmaların yardımlaşması ve ortaklıkların sağlanması daha kolay olmaktadır. Özellikle yasal zorlukları içeren kamu kesimi sosyal sermayenin yüksek ve etkin olması durumunda yolsuzluklar ve vergi kaçakçılığı daha az olmaktadır (Kutluay-Tutar vd., 2020 :760-761).

Yani yüksek sosyal sermaye bir taraftan işlem maliyetlerini, bürokrasiyi, yolsuzlukları ve yoksulluğu azaltmada etkili iken diğer taraftan firmaların ve iş gücünün büyümesinde, bilginin, firma verimliliğinin ve yatırımların artmasında etkili olabilmektedir. Ayrıca sosyal sermaye çevre duyarlılığında ve ekonomik kriz dönemlerinde daha dayanıklı olmada etkili olabilmektedir (Şavkar, 2011: 60-76).

Sosyal sermayenin ülkelerin ulusal kalkınma sürecindeki bu etkileri yerel ve bölgesel kalkınma bağlamında da kendini göstermekte ve bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmada önemli olabilmektedir. Çünkü yukarıda sayılan işlem maliyetlerinin düşmesi, iş gücü piyasasının büyümesi, suç oranlarının ve buna yönelik maliyetlerin düşmesi, yenilik ve bilginin artarak yayılması vb. etkiler bölgesel ve yerel kalkınma için de büyük önem taşımaktadır (Yayar vd., 2014 :281-282). Neredeyse tüm toplumlarda görülen gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasında etkili olan yüksek sosyal sermaye; finansman olanaklarını artırmakta, bilgi ve tecrübe transferini hızlandırmakta ve hizmet kalitesini yükseltmektedir. Ayrıca gerek farkındalıkları ve sorumlulukları artırması ve gerekse ortak kullanımdan dolayı maliyetleri düşürmesi kanalıyla da sosyal sermaye, bölgesel veya yerel kalkınma süreçlerine olumlu yansımaktadır (Aydın, 2016: 89).

Sosyal sermaye; gerek bölgesel gerekse yerel kalkınma süreçlerinde önem ihtiva etmektedir. Hatta bir toplumdaki sosyal sermayenin gücü ve etkinliği nispetinde yerel kalkınmanın gerçekleşmesi hem daha kolay hem de daha sürdürülebilir olacaktır. Tüm bunlarla birlikte unutulmamalıdır ki sosyal sermaye doğru yönde kullanıldığında kalkınmayı pozitif etkileyecektir. Yanlış yönde kullanıldığında ise etkisi negatif olabilecektir. Kısacası sosyal sermayenin pozitif etkilerine ilişkin çalışmalar fazla olsa da bu sermayenin direkt veya dolaylı bir şekilde toplumlar için olumsuz etkiler doğurabileceği de yadsınamaz bir gerçektir. Zira sosyal ilişkilerden kaynaklı güç asimetrisi meydana geldiğinde sosyal sermayeden beklenen faydalar hem azalacak hem de sadece belli başlı bazı gruplar ya da bireylerle sınırlı kalacaktır. Örneğin sosyal sermaye sayesinde bireylerin herhangi bir işe girmesinde objektif ölçütler değil de subjektif ölçütlerin öncelenmesi söz konusu olduğunda sosyal sermayenin kalkınma üzerindeki etkisi olumsuz olacaktır (Kutluay-Tutar vd., 2020: 759-762).

Bu çalışmada sosyal sermayenin temel bileşenlerinden sosyal ağlar, normlar ve güven ile yerel ekonomik kalkınma (YEK) arasındaki ilişki Batman ili özelinde araştırılmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde gerek ülke gerekse bölge/il bazlı yapılmış bazı ampirik çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde 411 firmadan anket yöntemiyle elde edilen verilerin uygulanmasıyla Batman'da sosyal sermaye düzeyi ve sosyal sermayenin yerel ekonomik kalkınma ilişkisi ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında ise bulgular yorumlanmış ve bazı politika önerilerinde bulunulmuştur.

2. Literatür

Yazında sosyal sermaye ve büyüme/kalkınma ilişkisini ülke veya ülkeler bağlamında ampirik olarak inceleyen çalışmalar olduğu gibi bölge veya il bağlamında inceleyen çalışmaların da çok fazla olduğu görülmektedir. Nitekim Aguilera (2016), Akın (2013), Aydın (2015), Dearmon ve Grier (2009), Gündüz ve Yılmaz (2021), Kaldaru ve Parts (2005), Kangal vd., (2021), Karagül ve Akçay (2002), Kashi ve Afsari (2014), Kızılkaya (2017), Knack ve Keefer (1997), Koç ve Ata (2012), Majeed (2019), Özcan (2011), Pio (2020), Roth (2007), Svendsen (2003), Whiteley (2000) ile Zak ve Knack (1998) gibi araştırmacılar konuyu ülkeler bağlamında ele almışlardır. Söz konusu ampirik çalışmalarda sosyal sermayeyi temsilen kullanılan göstergeler farklılık arz ettiği gibi kullanılan analiz yöntem ve tekniklerin de farklılaştığı görülmektedir. Bu çalışmalarda sosyal sermayenin büyüme/kalkınma üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu (Roth'un (2007) çalışmasındaki sonuç), ya da sosyal sermayenin büyüme/kalkınma üzerinde etkili olmadığı (Akın'ın (2013) çalışmasındaki kısmi sonuçlar vb.) gibi sonuçlar çıkmışsa da çalışmalarda, büyük çoğunlukla sosyal sermayenin büyüme ve kalkınma üzerinde pozitif etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan Akçomak ve Weel (2008), Basut ve Özyakışır (2020), Beugelsdijk ve Schaik (2005), Dincer ve Uslaner (2010), Erbaşı (2015), Erselcan (2009), Helliwell ve Putnam (1995), Hunt vd., (2015), Karataş ve Seki (2017), Keskin (2008), Kobeissi vd., (2022), Kotarski (2012), Meçik (2010), Narayan ve Pritchett (1997), Özpinar vd., (2016), Öztopçu (2018), Rupasingha vd., (2000), Tabak (2019), Yılmaz (2021) ve Yüksel (2015) gibi araştırmacılar ise konuyu bölge veya il bazında incelemişlerdir. Yukarıda sunulan ülke bazlı çalışmalarda olduğu gibi il ve bölge bazlı bu çalışmalarda da ele alınan sosyal sermaye göstergeleri ve uygulanan tahmin yöntemleri farklılık göstermiştir. Bununla birlikte bu çalışmaların çoğunda sosyal sermayenin büyüme, hanehalkı geliri, inovasyon, firma performansı gibi açılardan yerel veya bölgesel kalkınmaya pozitif etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Beugelsdijk ve Schaik (2005) ile Erselcan (2009) tarafından yapılan çalışmaların kısmi sonuçlarında olduğu gibi sadece birkaç çalışmada sosyal sermayenin pozitif etkisi saptanmamıştır. Ayrıca ulusal literatürdeki bu çalışmalardan bazıları uygulanan illerin; güven, normlar, sosyal ağlar, sosyal ilişkiler, iş birliği, yardımlaşma ve dayanışma gibi değişkenler ile sosyal sermaye düzeylerini ortaya koymuştur. Türkiye’de illerin sosyal sermaye düzeyinin araştırıldığı Keskin (2008), Erselcan (2009), Yüksel (2015), Özpinar vd., (2016) ile Yılmaz (2021) gibi birçok çalışmada sosyal sermaye düzeyinin yeteri düzeyde gelişmediği yani düşük ve orta düzeyde kaldığı belirlenmiştir.

3.Uygulama

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı; Batman’daki sosyal sermaye düzeyini ortaya koymak ve sosyal sermayenin sosyal ağlar, güven ve normlar şeklindeki göstergelerinin yerel kalkınma üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Konu ile ilgili yapılan ampirik literatür taraması sonucunda, Batman ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kaldı ki Batman ili için yapılmış böyle bir çalışma olsa bile bu çalışmada farklı olarak sosyal sermaye göstergeleri kategorize edilerek ölçülmüş ve bu kategorizasyon dikkate alınarak sosyal sermaye ve yerel kalkınma ilişkisi incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın, bu yönüyle hem ilgili literatürü zenginleştireceği hem de politika yapıcılarına bir rehber olma özelliği taşıdığı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni, Kapsamı ve Kısıtları

Yapılan bu çalışmada, zaman ve maliyet kısıtlarına ilaveten iki temel kısıt daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki sosyal sermayenin sosyal ağlar, güven ve normlar şeklindeki sadece bazı göstergeleri/değişkenleri ile ilgili soruların sorulabilmesidir. Çünkü yukarıda da zikredildiği üzere sosyal sermayenin ölçüm değişkenleri üzerinde tam uzlaşa sağlanamamıştır. Bu durum sosyal sermayenin tam veya geniş çaplı olarak ölçülmesini zorlaştırmış ve çalışmanın bu temel değişkenlerle kısıtlı kalmasına neden olmuştur. Araştırmadaki ikinci kısıt ise anket formunun sadece belli bir kesime uygulanabileceği şekilde tasarlanmasıdır. Burada anket formundaki ifadelerde sosyal sermaye değişkenlerindeki uyum göz önünde bulundurulmuş ve araştırmanın Batman’daki belli bir kesimle sınırlı tutulmasının homojenlik açısından daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Bu kısıtlar nedeniyle Batman Ticaret ve Sanayi Odası (BATSO)’na üye işletmeler çalışmanın evreni olarak ele alınmış ve anket, ilgili evrene uyumlu olacak şekilde oluşturulmuştur. Ankette sosyal sermaye ile ilgili ifadeler; güven, normlar ve sosyal ağlar göstergeleri bağlamında kategorize edilerek hazırlanmıştır. Bu ifadeler Erselcan (2009), Keskin (2008), Keskin (2018), Meçik (2010) ve Tunçbilek’in (2020) çalışmalarından alınarak söz konusu evrene uyarlanmıştır. Anketteki yerel kalkınmayla ilgili sorular ise Çayın (2017) ve Suçin’in (2020) çalışmalarından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Anketin uygulandığı dönemde BATSO’dan alınan bilgilere göre BATSO’ya üye işletme sayısının 6374 olduğu görülmüştür. Bu nedenle BATSO’ya üye 6374 işletme araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Bu evrene yeterli örneklem ilgili formülden (Şengün, 2012:46) 383 olarak hesaplanmasına rağmen 411 işletmeden eksiksiz anket alınmış ve araştırmadaki analizler bu anket verileri ile yapılmıştır.

3.3. Bulgular

Batman'daki sosyal sermaye düzeyini belirlemek için öncelikle sosyal sermayenin temel göstergelerinden biri olan güven ile ilgili sekiz adet ifadeye yer verilmiştir. Güvene ilişkin bu ifadeler genel anlamda incelendiğinde; Batman'daki güven düzeyinin (işletmeler özelinde) orta derecede olduğu söylenebilir (Tablo 1). Nitekim 411 katılımcı firmadan 248 firmanın birlikte çalıştığı birey ve firmalara güvenleri bulunmaktadır. Katılımcı firmalardan %53,8'i yeni yatırımlar için yerel ve merkezi otorite veya ilgili kurumlardan destek alabileceği düşüncesindedir. Yine katılımcılardan %53,5'i yasal işlemler olmadan firma ve bireylere mal ve hizmet sunmayacağı ifade etmiştir.

Katılımcıların yarısından fazlası personellerin yoğun bir şekilde denetlenmediği zamanlarda da görevlerini yapacakları görüşündedirler. Güven bağlamında işletmelerde çalışan personellerin akraba veya tanıdık çevreden seçilmesi durumuna 64 katılımcı "kesinlikle evet" ve 101 katılımcı ise "evet" demiştir. Aynı şartlar dâhilinde tedarikçilerini seçerken il veya bölgedeki firmaların öncelemesi konusunda katılımcıların %60'dan fazlası olumlu cevap vermiştir. Gerektiği durumlarda diğer firmalardan güvenilir bilgi veya yardım alacağı konusu için katılımcılardan sadece 170'i olumlu bakmıştır. Yine son olarak diğer firmaların verdikleri sözleri tutacakları hususunda kararsız katılımcıların (%61,1) bir hayli fazla olduğu buna karşın sadece 108 katılımcının konuya olumlu baktığı görülmektedir.

Tablo 1: Güven Düzeyi

N/%	K. Evet	Evet	Kararsızım	Hayır	K. Hayır	Toplam
1-Birlikte çalıştığı birey ve firmalara güven durumu						
N	73	175	129	33	1	411
%	17,8	42,6	31,4	8,0	0,2	100
2-Yeni yatırım durumunda yerel ve merkezi aktörler veya ilgili kurumların destek vereceği durumu						
N	58	163	160	30	0	411
%	14,1	39,7	38,9	7,3	0	100
3- Bulunduğu il ve bölgedeki birey ve firmalara hukuki işlemler olmadan mal ve hizmet verme durumu						
N	27	88	76	122	98	411
%	6,6	21,4	18,5	29,7	23,8	100
4- Firmadaki personellerin yoğun denetlenmediği durumlarda da görevlerini tam yapacaklarına güven durumu						
N	66	145	136	56	8	411
%	16,1	35,3	33,1	13,6	1,9	100
5- Çalıştırdığı veya çalıştıracığı kişileri güven bağlamında akraba ve tanıdıklardan seçme durumu						
N	64	101	117	89	40	411
%	15,6	24,6	28,5	21,7	9,6	100
6-Tedarikçilerini seçerken il ve bölgedeki firmaların öncelemesi durumu						
N	72	178	90	54	17	411
%	17,5	43,3	21,9	13,2	4,1	100
7- Diğer firmalardan gerekli ve güvenilir bilgi ya da yardım alacağına ilişkin güven durumu						
N	39	131	171	63	7	411
%	9,5	31,9	41,6	15,3	1,7	100
8-Birlikte çalıştıkları firmaların verdikleri sözleri tutacaklarına ilişkin güven durumu						
N	18	90	251	45	7	411
%	4,4	21,9	61,1	10,9	1,7	100

Güven düzeyinde olduğu gibi sosyal sermayenin temel bileşenlerinden biri olan normlar düzeyini ölçmek için de sekiz adet ifade bulunmaktadır (Tablo 2). Söz konusu ifadeler genel anlamda incelendiğinde; katılımcıların güven ve yardımlaşma durumlarına orta düzeyde olumlu baktıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte firmaların hile veya aldatmaya ilişkin kurumsal itibarın zedelendiği hususunda ise hassas olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların %45,7'si işleri kötüye giden firmalara yardım durumuna olumlu bakmıştır. Kararsız katılımcı sayısının da buna yakın bir oranda (%44) olduğu görülmüştür. Bunun tersi durumundaki ifadeye ise katılımcılardan %40,8'i olumlu yaklaşmıştır. 354 katılımcı diğer firmaların

yardımlarına karşılık verdiklerini söylemiştir. Katılımcıların neredeyse yarısı birlikte çalıştıkları kişi veya firmaların yardımsever olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %85,1'i topluma yararlı konularda yardımcı olduklarını belirtmiştir. İş yaptıkları kişi ya da firmaların hile ve aldatmalarına maruz kaldıklarında, onlarla tekrar iş yapmaları durumuna katılımcıların %68,1'i olumsuz yaklaşmıştır. Nitekim katılımcıların % 87,8'i bunu tamamlama niteliğinde olan müşteri ve diğer firmaları aldatması durumunda firmanın kurumsal itibarının zedeleneceğine inanmaktadır. Benzer şekilde firmaların diğer firmalar ile yaptıkları işlerde daha rahat iletişimi sağlayacak ortak ifade veya sözler durumuna katılımcıların %70'den fazlası olumlu yaklaşmıştır.

Tablo 2: Normlar Düzeyi

N/%	K. Evet	Evet	Kararsızım	Hayır	K. Hayır	Toplam
1-İş bakımından kötü durumda olan komşu firmalara yardım durumu						
N	37	151	181	39	3	411
%	9,0	36,7	44,0	9,5	0,8	100
2- İş bakımından kötü durumda olduğunuzda komşu firma veya iş arkadaşlarınızın yardım etme durumu						
N	38	130	191	46	6	411
%	9,2	31,6	46,5	11,2	1,5	100
3- Firmalardan gelen gönüllü yardımların karşılığını verme durumu						
N	172	182	40	9	8	411
%	41,8	44,3	9,7	2,3	1,9	100
4-İş yaptığınız kişi ve firmaların yardımsever olma durumu						
N	54	144	166	43	4	411
%	13,1	35,0	40,4	10,5	1,0	100
5-Toplumsal fayda sağlayan konularda yardımcı olmanız durumu						
N	146	204	53	6	2	411
%	35,5	49,6	12,9	1,5	0,5	100
6-İş yaptığınız kişi ya da firmaların hile ve aldatmalarına maruz kaldığınızda onlarla tekrar iş yapma durumu						
N	33	70	28	108	172	411
%	8,0	17,1	6,8	26,3	41,8	100
7- Bir firmanın müşteri ya da iş yaptığı firmaları aldatması durumunda firmanın kurumsal itibarının zarar göreceği durumu						
N	201	160	40	6	4	411
%	48,9	38,9	9,7	1,5	1,0	100
8- Yaptığınız işlerde daha rahat iletişimi sağlayacak terimler veya sözlerden oluşan ortak bir dil kullanma durumu						
N	77	213	75	45	1	411
%	18,7	51,8	18,2	10,9	0,4	100

Son olarak sosyal sermayenin diğer bir temel göstergesi olan sosyal ağlar düzeyini gösteren ifadelerle ilişkin cevaplar Tablo 3'te verilmiştir. Tablodaki sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; güven ve normlarda olduğu gibi sosyal ağlar düzeyinin de orta derecede olduğunu söylemek olasıdır. Çünkü tüm durumlar için olumlu cevapların olumsuz cevaplardan daha çok olduğu görülmektedir. Zira firmaların seminer, toplantı, konferans vb. etkinliklere katılma durumuna katılımcıların %70,8'i ve konser, düğün, gösteri vb. toplumsal etkinliklere katılma durumuna ise %63,7'si olumlu bakmıştır. Ancak birçok ifade için kararsız katılımcıların da bir hayli fazla olduğu gözlenmektedir. Örneğin bir yatırım konusunda il ve bölgedeki firmalarla ortak iş yapma gerekliliği durumuna 220 katılımcı, aynı sektördeki firmalarla bilgi alışverişinin sağlanması durumunda ise 161 katılımcı kararsız kalmıştır.

Tablo 3: Sosyal Ağlar D¼zeyi

N/%	K. Evet	Evet	Kararsızım	Hayır	K. Hayır	Toplam
1-Bir yatırım konusunda il ve b¼lgedeki firmalarla ortak iş yapma gerekliliği durumu						
N	37	118	220	33	3	411
%	9,0	28,7	53,5	8,1	0,7	100
2-İşinizle ilgili tanıtım, fuar vb. organizasyonlar bilgisini aldığınızda bunu tanıdık firmalarla paylaşma durumu						
N	61	149	154	43	4	411
%	14,8	36,3	37,5	10,5	0,9	100
3- İşinizle ilgili verimliliği y¼kseltici ve maliyetleri azaltıcı yeni bir tekniği diğer firmalarla paylaşma durumu						
N	35	170	147	55	4	411
%	8,5	41,4	35,8	13,4	0,9	100
4- Aynı sekt¼rdeki firmalar ile sistematik bilgi alışverişinde bulunma durumu						
N	54	173	161	20	3	411
%	13,1	42,1	39,2	4,9	0,7	100
5- BATSO dışında diğer dernek ve STK'lara üye olma gerekliliği durumu						
N	83	120	149	53	5	411
%	20,2	29,2	36,3	12,9	1,4	100
6- Firmanın konser, d¼đ¼n, g¼steri vb. resmi olmayan toplumsal etkinliklere katılma durumu						
N	74	188	90	55	4	411
%	18,0	45,7	21,9	13,4	1,0	100
7-Firmanın mesleki seminer, toplantı ve konferans benzeri mesleki etkinliklere katılma durumu						
N	132	158	87	30	4	411
%	32,4	38,4	21,2	7,0	1,0	100
8- İldeki Üniversite, Oda'lar, STK'lar ve Dernekler ile ortak iş yapma durumu						
N	87	135	134	47	8	411
%	21,2	32,8	32,6	11,4	2,0	100

Batman ili işletmeler ¼zelinde sosyal sermaye d¼zeyini tespit ettikten sonra sosyal sermaye g¼stergeleri ile YEK arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır (Tablo 4). B¼y¼k¼zt¼rk'¼n (2018) korelasyon katsayıları için verdiği referans değerleri dikkate alındığında her ¼ g¼sterge ile YEK arasında orta derecede pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığı s¼z konusudur. Diğer bir anlatımla g¼ven ile YEK arasında 0.519, normlar ile YEK arasında 0.511 ve sosyal ağlar ile YEK arasında 0.530 katsayı seviyesinde istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif y¼nl¼ bir ilişki olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Tablo 4: G¼stergeler ile Yerel Ekonomik Kalkınma Arasındaki Korelasyon

Değişken/katsayı	G¼ven	Normlar	Sosyal Ağlar	
YEK	r	0.519	0.511	0.530
	p	0.000	0.000	0.000

r. Pearson Korelasyon Katsayısı p<0,01

Daha sonra bu g¼stergelerin yerel ekonomik kalkınmayı istatistiksel olarak etkileyip etkilemediğini tespit etmek için 1 nolu model oluşturulmuş ve regresyon analizi ile bu model tahmin edilmiştir (Tablo 5).

$$YEK = \beta_0 + \beta_1 G¼V + \beta_2 NOR + \beta_3 SOS \quad (1)$$

Modelde yerel ekonomik kalkınmayı temsil eden ve bağımlı değişken olan YEK; yirmi sorunun ortalamasından oluşmaktadır. Modeldeki bağımsız değişkenlerden G¼V; sekiz sorunun ortalaması olan g¼veni, NOR; sekiz sorunun ortalaması olan normları ve SOS; sekiz sorunun ortalaması olan sosyal ağları g¼stermektedir.

Tahmin sonuçlarından VIF değerlerine göre; bağımsız değişkenler arasında önemli bir seviyede ilişkilerin belirtisi olan çoklu bağlantı sorunu yoktur (Büyüköztürk, 2018: 100). Anova p değerine (0.000) göre ise model %1 düzeyinde anlamlıdır. Ayrıca bütün göstergelerin YEK'i %1 anlamlılık düzeyinde pozitif etkilediği gözlenmektedir. Kısacası güven, normlar ve sosyal ağlardan oluşan sosyal sermayede meydana gelecek artışların Batman yerel kalkınmasına pozitif yansıtacağı tespit edilmiştir.

Tablo 5: Göstergelerin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Etkisi

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-İst.	P	VIF
Sabit	0.702	7.642	0.000*	-----
Güven	0.157	5.280	0.000*	1.539
Normlar	0.242	5.495	0.000*	1.464
Sosyal Ağlar	0.177	5.673	0.000*	1.551
R ² (0.404)	Standart Hata (0.283)			
F İstatistiği (91.791)	Anova P Değeri (0.000*)			

*, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

4. Sonuç

Sosyal sermaye yerel kalkınmayı etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Zira yüksek sosyal sermayeye sahip yöre ve bölgelerde finansman olanakları artmakta, işlem maliyetleri azalmakta ve kaynaklar daha etkin bir biçimde kullanılabilir. Sosyal sermayenin düşük olduğu ekonomilerde ise, işlem maliyetleri yükselebilmekte ve üretim faktörleri verimsiz ve etkisiz bir durumda kalabilmektedir. Ampirik literatürdeki çalışmaların ekserisinde iyi bir sosyal sermayeye sahip toplumların sosyoekonomik açıdan da daha iyi durumda oldukları, düşük sosyal sermaye sahip toplumların ise sosyoekonomik açıdan daha kötü durumda oldukları tespit edilmiştir.

Bu çalışmada da Batman ilinde sosyal sermaye düzeyi ve sosyal sermaye ile yerel ekonomik kalkınma ilişkisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Batman'daki 411 firmadan anket metoduyla birincil veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre; güven, sosyal ağlar ve normlar şeklindeki sosyal sermayenin genel anlamda orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, literatürde Keskin (2008), Erselcan (2009), Yüksel (2015), Özpınar vd., (2016) ile Yılmaz (2021) gibi araştırmacılar tarafından Türkiye'deki bazı iller için yapılmış çalışmalarda sosyal sermayenin düşük-orta düzey şeklindeki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ayrıca yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre; her üç sosyal sermaye göstergesi ile YEK arasında istatistiksel açıdan pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçlarına göre ise bu üç göstergenin YEK üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Kısaca Batman'daki firmalar özelinde yapılan bu araştırma ile Batman'daki sosyal sermaye düzeyinin orta olduğu ve sosyal sermaye değişkenlerinin yerel ekonomik kalkınmayı pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Bu nedenle güven, sosyal ağlar ve normlar şeklindeki sosyal sermaye düzeyini yükseltecek her adım ve politikanın Batman'ın kalkınmasına pozitif yansıtacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın sadece Batman'daki firmalar için yapılması ve anketin bazı ifadelerle sınırlı tutulması benzeri kısıtlar/zorunluklar dikkate alındığında gelecekte hem sosyal sermayenin daha farklı göstergeleri ile hem de farklı katılımcılar üzerinden araştırmalar yapılabilir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
 Veri Toplanması: Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)
 Data Collection: Author-1 (%70), Author-2 (%30)
 Veri Analizi: Yazar-1 (%30), Yazar-2 (%70)
 Data Analysis: Author-1 (%30), Author-2 (%70)
 Makalenin Yazımı: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
 Writing Up: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
 Makale G¼nderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%10), Yazar-2 (%90)
 Submission and Revision: Author-1 (%10), Author-2 (%90)

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).
 Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

- Aguilera, J. C. (2016), *Social Capital and Economic Growth an Empirical Study of The İmportance of Social Capital for A Country's Economic Growth in the South and North America Region*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lund University.
- Akçay, S. (2005), Sosyal Sermaye ve Kalkınma, (Ed.: M, Kar. ve S. Taban), *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü*, s,199-220, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akçomak, I. S. ve Weel, B. (2008), Social Capital, Innovation and Growth: Evidence From Europe, IZA Discussion Papers, No: 3341, s.544-567.
- Akın, C. S. (2013), Sosyal Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Farklı Gelir Grupları Üzerine Yatay Kesit Analizi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (7), s.13-35.
- Aydın, H. İ. (2015), *Sosyal Sermaye-Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Panel Regresyon Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Aydın, H. İ. (2016), *Sosyal Sermaye ve Kalkınma*, 1. Baskı, Ankara: Efil Yayınevi.
- Basut, Ö. ve Özyakışır, D. (2020), Kars İlinin Sosyal Sermaye Düzeyinin Belirlenmesi: Bir Saha Çalışması, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), s.268-289.
- Beugelsdijk, S. ve Schaik, T. V. (2005), Social Capital and Growth in European Regions:An Empirical Test, *European Journal of Political Economy*, 21, s.301-324.
- Büyüköztürk, Ş. (2018), *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Pegem Akademi.
- Coleman, J. S. (1988), Social Capital in The Creation of Human Capital, *The American Journal of Sociology*, 94, s.95-120.
- Çayın, M. (2017), *Kurumsal Yapı ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Erzurum ve Batman Üzerine Bir Saha Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dearmon, J. ve Grier, K. (2009), Trust and Development, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 71, s.210-220.
- Dincer, O. C. ve Uslaner, E. M. (2010), Trust and Growth, *Public Choice*,142, s.59-67.
- Erbaşı, A. (2015), İlçeler Düzeyinde Sosyal Sermaye Analizi: Konya ve Karaman Örneği, *Sosyoekonomi*, 23(25), s.47-78.
- Erselcan, F. (2009), *Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Sivas, Kayseri, Yozgat Bölgesinde Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Gündüz, M. ve Yılmaz, G. (2021), Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Sermaye Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modellemesi Yöntemi ile Analizi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), s.239-261.

- Hanifan, L. J. (1916), The Rural School Community Center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67, s.130-138.
- Helliwell, J.F. ve Putnam, R. D. (1995), Economic Growth and Social Capital in Italy, *Eastern Economic Journal*, 21(3), s.295-307.
- Hunt, C. A., Durham, W. H. ve Menke, C. M. (2015), Social Capital in Development: Bonds, Bridges, and Links in Osa And Golfito, Costa Rica, *Human Organization*, 74(3), s.217-229.
- Kaldaru, H. ve Parts, E. (2005), *The Effect of Macro-Level Social Capital on Sustainable Economic Development*, Tartu University Press, 587.
- Kangal, N., Eroğlu, İ. ve Yeter, F. (2021), Güven Esaslı Sosyal Sermaye Faktörünün Kalkınma Politikalarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), s.906-916.
- Karagül, M. ve Akçay, S. (2002), Ekonomik Büyüme ve Sosyal Sermaye: Ampirik Bir Kanıt, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 198, s.82-90.
- Karagül, M. ve Masca, M. (2005), Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, s.37-52.
- Karataş, İ. ve Seki, İ. (2017), Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 17(1), s.105-126.
- Kashi, F. K. ve Afsari, A. (2014), The Impact of Social Capital on Innovation in Selected Countries, *Iranian Journal of Economic Studies*, 3(2), s.81-98.
- Keskin, F. F. (2018), *Türkiye'deki Teknopark Firmalarında Sosyal Sermaye, Bilgi Paylaşımı, Örgütsel Çiftyönlülük ve Firma Performansı Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, M. (2008), *Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerinin Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kızılkaya, O. (2017), Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Potansiyel Etkisi: Türkiye için Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi, *Sosyoekonomi*, 25 (33), s.175-194.
- Knack, S. ve Keefer, P. (1997), Does Social Capital Have An Economic Payoff? A Cross Country Investigation, *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), s.1251-1288.
- Kobeissi, N., Hasan, I., Wang, B., Wang, H. ve Yin, D. (2022), Social Capital And Regional Innovation: Evidence from Private Firms in the US, *Regional Studies*, s.1-15.
- Koç, A. ve Ata, A. Y. (2012), Sosyal Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: AB Ülkeleri ve Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), s.199-218.
- Kotarski, H. (2012), The Role of Human and Social Capital in The Local and Regional Development on the Example of Podkarpackie Voivodeship, *Studia Humanistyczne Agh*, 11(4), s.183-190.
- Kutluay-Tutar, F., Tutar, E. ve Uğur, F. (2020), Yerel Kalkınmanın Yeni Yerel Aktörü: Sosyal Sermaye, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6 (26), s.755-768.
- Majeed, M. T. (2019), Social Capital and Economic Performance of the Muslim World: Islamic Perspectives and Empirical Evidence, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 12(4), s.601-622.
- Meçik, O. (2010), *Sosyal Sermaye ve Beşeri Sermayenin Bireysel Ekonomik Getirisi: Eskişehir İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

- Narayan, D. ve Pritchett, L. (1997), Cents and Sociability: Household Income and Social Capital In Rural Tanzania, World Bank Policy Research Working Papers, 1-42.
- Ortaboy, M.C. (2022), *Sosyal Sermaye ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Batman İşletmeleri Özelinde Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman.
- Özcan, B. (2011), *Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özpinar, Ş., Özpinar, Ö., Çondur, F. ve İkizoğlu, M. (2016), Türkiye'de Üç Büyük Kentte Sosyal Sermayenin Bourdieu'nün Kavramsallaştırması Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), s.167-199.
- Öztopçu, A. (2018), Bölgesel Sosyal Sermaye ve Bölgesel Gelişmişlik Düzeyinin Kalkınma Üzerindeki Etkileri, *Verimlilik Dergisi*, 3, s.89-113.
- Pio, J. G. (2020), Effects of Innovation and Social Capital on Economic Growth: Empirical Evidence for The Brazilian Cas, *International Journal of Innovation*, 8(1), s.40-58.
- Roth, F. (2007), *Social Capital, Trust, and Economic Growth: A Cross-Sectional and Panel Analysis*, Doctoral Dissertation, Göttingen.
- Rupasingha, A., Goetz, S. J. ve Freshwater, D. (2000), Social Capital and Economic Growth: A County-Level Analysis, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 32(3),s.565-572.
- Suçin, T. (2020), *Kümelenme ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Batman Tekstil Sektöründe Kümelenme Düzeyinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Svendsen, G.T. (2003), Social Capital, Corruption and Economic Growth: Eastern and Western Europe, Working Paper, No: 03-21.
- Şavkar, E. (2011), *Sosyal Sermayenin Unsurları ve Ekonomik Kalkınmayla İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şengün, G. (2012), *Doğalgaz Talep Tahmini Bayburt İli Üzerine Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Tabak, O. (2019), *Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Türkiye'de Düzey 3 Bölgeleri için Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tunçbilek, M. (2020), *Teknoloji Yöneticilerinin Sosyal Sermayelerinin Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Whiteley, P. F. (2000), Economic Growth and Social Capital, *Political Studies*, 48, s.443-466.
- Yayar, R., Aydın. H.İ. ve Abacı B. (2014), Sosyal Sermayenin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü, (Ed.: M, Berber., D, Özyakışır. ve H.İ, Aydın), *Bölgesel Kalkınma Üzerine Yazılar*, s,269-286, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2021), *Yerel Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermaye'nin Rolü: Niğde OSB Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yüksel, K. (2015), *İktisadi Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü; Çorum İline Yönelik Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Zak, P.J. ve Knack, S. (1998), Trust and Growth, *University of Maryland*, Working Paper, No:219.